

DERS KİTAPLARINA METİN SEÇİMİ AÇISINDAN TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ *

Yrd. Doç. Dr. Eyyup COŞKUN

MKÜ Eğitim Fak.
Türkçe Eğitimi Bölümü

Seda TAŞ

MKÜ Sosyal Bilimler Ens.
Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Dil eğitiminde metin kullanımı çok önemlidir. Çünkü dil eğitimi metin merkezli olarak gerçekleştirilir. Bu çalışmanın amacı, 1924'ten 2006 yılına kadar hazırlanan 15 Türkçe öğretim programını, Türkçe ders kitaplarına metin seçiminde tür, tema, içerik, uzunluk, kaynak ve yazar tercihi bakımından değerlendirmektir. Değerlendirmede "içerik analizi" tekniklerinden "kategorisel analiz tekniği" kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları geçmişten günümüze yaklaştıkça Türkçe öğretim programlarında kitaplara alınacak metinlerin seçimi ile ilgili daha çok sayıda değişikliğe ve daha belirleyici ifadelere yer verildiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metin seçimi, ders kitapları, öğretim programı, dil eğitimi

EVALUATION OF TURKISH CURRICULUMS IN TERMS OF TEXT SELECTION FOR TEXTBOOKS

Abstract

The usage of the text is crucial for language education. Because, language education come into being text centered. The aim of this study is to evaluate 15 Turkish curriculums – from 1924 to 2006 - in terms of principles relating to text gender, theme, content, length, cohice of reference book and writer, in text selection for Turkish textbooks. In evaluation, categorical analysis technique from content analysis techniques is used. The result of the study introduces that the numbers of distinctive statements and principles relating to text selection for textbooks have increased in Turkish curriculums.

Key Words: Text selection, textbooks, curriculum, language education

* Bu çalışmanın ilk hali Türk Dil Kurumu ve Başkent Üniversitesi işbirliğiyle 20-21 Kasım 2008 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen I. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Eğitimde, özellikle dil eğitiminde, metinlerin yeri çok önemlidir. Çünkü dil eğitimi, büyük oranda metinler merkezinde gerçekleştirilmektedir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39-49). Türkçe derslerinde temel kaynak olan ders kitabı, öğretmenden sonra en önemli araç konumundadır (Küçük, 1996). Bu sebeple hedeflenen kazanımlara ulaşmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin niteliği ve öğrenme-öğretme sürecinde nasıl kullanıldığı son derece önemlidir (Duman, 2003: 151-155).

Ders kitabının geçmişi, tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanır. M.Ö. 3000’li yıllarda yapılan matematik, gramer derslerini ve basit çizimleri içeren kil tabletler dünyanın en eski ders kitapları olarak bilinmektedir (Alkan, 1979 ve Çilenti, 1986’dan aktaran: Yalçın, 1994). Ders kitapları eski çağlardan günümüze kadar çok önemli değişiklikler geçirmiştir. Özellikle 1450’li yıllarda matbaanın icadından sonra büyük bir gelişim gösteren kitap endüstrisi, iletişim ve bilgi teknolojilerine paralel olarak sürekli bir değişim ve gelişme içindedir.

Bu değişimin son halkasını kitap endüstrisinde ve yayıncılık sektöründe devrimsel bir nitelik taşıyan “elektronik kitap”lar oluşturmaktadır. E-kitaplar, günümüzde yayıncılık, eğitim ve bilgi hizmetleri alanlarında gelişme göstermekte, gün geçtikçe daha geniş kullanıcı kitlelerine hitap etmektedir. Basılı kitaplara alternatif olabileceği düşünülen bu teknolojinin zamanla bilgi edinme ve bilgiyi yayma yöntemlerini değiştirmesi kaçınılmazdır. Teknolojinin sunduğu sınırsız alternatiflere rağmen ders kitapları günümüzde eğitimde kullanılan en önemli araç olma özelliğini korumaktadır.

Eğitimde ders kitabı kullanımının öğrenci, öğretmen, veli ve toplum açısından birçok yararı vardır (Güneş, 2002). Ders kitaplarının *öğrenci açısından yararlarını* şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) En önemli bilgi kaynaklarından biri olarak ders kitapları öğrencinin yakın çevresinden başlayarak, yaşamı ve dünyayı daha iyi tanımasına yardımcı olur.
- b) Ders kitapları eleştirel tutumlar geliştirip, kendisinin ve başkalarının görüşlerini değerlendirme ve tartışma fırsatı sunar (Tepebaşılı, 2005).
- c) En kolay ulaşılan okuma aracı olarak öğrencinin dil becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur.
- d) Öğrencinin dil bilinci kazanmasına yardımcı olur.

Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim
Programlarının Değerlendirilmesi

- e) Öğrencinin edebî (estetik) zevkinin oluşmasına ve okuma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlar.
- f) Öğrencinin sözcük dağarcığını geliştirir.
- g) Öğrenciye bilgilerini yineleme, pekiştirme, düzenleme ve yeni bilgiler öğrenme fırsatı sunar.
- h) Öğrencinin bireysel çalışma alışkanlığı oluşturmaya yardımcı olur.

Ders kitaplarının *öğretmen açısından yararları* ise şunlardır (Güneş, 2002):

- a) Öğretmenin öğretim yılını ve derslerini planlamasını önemli derecede kolaylaştırır.
- b) Öğretmenin öğrencilerle ders içi iletişimini kolaylaştırır.
- c) Öğretmene ölçme ve değerlendirme yapmasında yardımcı olur.
- d) Öğretmenin öğrenme-öğretme sürecini daha verimli kullanmasını sağlar.

Ders kitaplarının *veli açısından en temel yararı* ise velinin ders kitapları aracılığıyla dersin içeriği, yöntem ve teknikler hakkında bilgi sahibi olmasını ve çocuğunun eğitim sürecini takip edebilmesini sağlamasıdır (Güneş, 2002). Ders kitaplarının *toplumsal açıdan* da çok yararları vardır: Ders kitapları, kuşakların içinde yaşadıkları topluma ait kültürü ve evrensel değerleri kazanmalarına, ortak değerler etrafında birleşmelerine yardımcı olur. Ayrıca öğretim materyallerinin daha ekonomik biçimde üretilmesini ve dağıtımını sağlamış olur.

Bu yararlarıyla birlikte ders kitaplarının eğitimde tek kaynak olarak kullanılması doğru değildir. Ders kitapları diğer kitapların okunması için aracılık yaptığı ölçüde yararını arttırır. Ders kitaplarının en önemli sınırlılığı hitap edilen kitlenin homojen olmayışıdır. Farklı düzeylerdeki öğrencilere aynı anda hitap etme zorunluluğu ders kitaplarında kullanılan dil, anlatım biçimi, seçilen metinlerin içeriği, kullanılan sözcükler, mecazlı ifadeler, aktarılan bilgilerin niteliği gibi konularda her zaman “orta yol”un tercih edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*'nde ders kitabı, “*örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilebilen basılı eser*” olarak tanımlanmıştır (MEB, 1995). Tanımda da vurgulandığı gibi ders kitaplarının, öğretim programının hedeflerine uygun biçimde hazırlanmış olması çok önemlidir (Aytaş, 2001). Çünkü öğretmen-

ler, ders aracı olarak öğretim programını değil ders kitabını kullanmaktadır. Özbay tarafından yapılan bir araştırma (2000), Türkçe öğretmenlerinin derslerini büyük oranda (% 94.4) ders kitabına bağlı kalarak işlediklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre (Özbay, 2000) ders kitabı dışında yardımcı malzeme olarak dergi, gazete ve görsel-işitsel araçları kullanan öğretmenlerin oranı % 5.5'tir. Yalçın'a (1996: 24-27) göre ders araç ve gereçlerinin sınırlı olması ve sağlıklı bir öğretmen eğitiminin olmaması yüzünden öğretmenler derslerini büyük oranda ders kitaplarına bağlı kalarak anlatmaktadır.

Eren (1994) ve Kayman (1997) tarafından yapılan araştırmalar, öğretmenlerin 1981 Programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarının, öğrenme-öğretme süreci, dil becerilerinin kazandırılması, metinle ilgili sorular ve alıştırmalar, görsel öğeler vb. bakımından programın amaçlarına uygun olmadığını düşündüklerini ortaya koymuştur. Coşkun'un (2005) Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı'nın pilot uygulamalarının yapıldığı okullarda gerçekleştirdiği araştırmasına göre öğretmenlerin pilot uygulama sırasında en çok sorun yaşadıkları konu ders kitaplarının olmayışıdır. Buna göre bir öğretim programının başarıyla uygulanabilmesi için, programın vizyon ve amaçlarına uygun ders kitaplarının oluşturulması vazgeçilmez koşullardan biridir.

TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programlarını sağlıklı biçimde değerlendirebilmek için geçmişte ana dili eğitimi çerçevesinde yapılan önemli çalışmalar ve daha önce hazırlanan programlar hakkında bilgi sahibi olmak yararlı olacaktır.

Türkçenin eğitim kurumlarında, ana dili eğitimi çerçevesinde, bir ders konusu olarak ele alınışı ve bu alanda yöntemlerin tartışılmaya başlanması on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşmiştir. Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet'e kadar eğitim sisteminde ana dili eğitimine önemli bir yer ayrıldığı görülmektedir. Dr. Rüşü tarafından 1857'de yazılan *Nuhbet'ül-Etfal*, 1869 tarihli *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* ve Selim Sabit Efendi tarafından 1874'te yazılan *Rehnumâ-yı Muallimîn* (Öğretmenlerin Kılavuzu) adlı eserler özellikle ilk okuma yazma alanında o dönem için oldukça önemli değişiklikler önermiştir. Bu çalışmalardan sonra da Türkçe öğretimini konu alan birçok eser yazılmıştır. Fakat bu eserlerde daha çok ilk okuma yazma eğitimi üzerinde durulmuş, dil becerilerinin hangi yöntem ve araçlarla geliştirileceği konusunda yeterli düzeyde bilgi verilmemiştir. Özellikle bugünkü

Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi

anlamda çocuk edebiyatı ürünlerinin bulunmaması Türkçe derslerinin zenginleştirilmesini güçleştirmiştir (Göğüş, 1970; Coşkun, 2005).

Cumhuriyet'in başlangıcından 1981'e kadar hazırlanan öğretim programlarını Türkçe dersi açısından genel olarak ikiye ayırabiliriz:

- a) İlkokul Türkçe programları (1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968 programları)
- b) Ortaokul Türkçe programları (1924, 1929, 1931–1932, 1938, 1949, 1962 programları).

1981 yılında hazırlanan *Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı* (MEB, 1981) ilköğretim 1-8. sınıflardaki Türkçe derslerini bir bütün olarak ele alan müstakil bir programdır (Coşkun, 2005). 2005 ve 2006 programları ise 1-5. sınıflar ve 6-8. sınıflar için ayrı ayrı hazırlanmıştır.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet döneminde hazırlanan Türkçe öğretim programlarını, ders kitaplarında kullanılacak metinlerin seçimine ilişkin ilkeler bakımından değerlendirmektir.

Araştırmanın alt problemleri şunlardır: Cumhuriyet dönemi Türkçe öğretim programlarında Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerin

1. Türü bakımından belirlenen ilkeler nelerdir?
2. Temaları ve içerikleri bakımından belirlenen ilkeler nelerdir?
3. Uzunlukları bakımından belirlenen ilkeler nelerdir?
4. Alınacağı kaynak ve yazar bakımından belirlenen ilkeler nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel veri toplama tekniklerinde yararlanılarak gerçekleştirilen tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Çalışma kapsamında Cumhuriyet dönemi ilköğretim Türkçe öğretim programlarına ait metinler, "içerik analizi" tekniklerinden "kategorisel analiz tekniği" kullanılarak analiz edilmiştir. Kategorisel analiz, "belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve ardından bu birimlerin, belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder." (Bilgin, 2000: 15)

Araştırmada çalışma evreni, Cumhuriyet dönemi ilköğretim Türkçe öğretim programlarıdır. Çalışmada evrendeki tüm programlar değerlendiril-

miştir. Programlarda “metin seçimi” ile ilgili bulunan bölümler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. İçerik analizinin güvenilirliği büyük ölçüde kodlama işlemine bağlıdır (Balci, 2001; Büyüköztürk vd. 2007). Bu ise kodlayıcıların ve kodlama kategorilerinin güvenilirliğiyle ilgilidir. Kodlayıcının güvenilirliği farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamalarını gerektirir (Bilgin, 2000). Bu çalışmada içerik analizinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla program metinleri farklı kodlayıcılar (2 kodlayıcı) tarafından okunmuş, yapılan kodlamalarda önemli bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Alınan notlar daha sonra araştırmanın alt problemlerine bağlı olarak kategorilere ayrılmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulguları araştırmanın alt problemlerine bağlı olarak sunulmuştur.

Programlarda Metin Türü Bakımından Belirlenen İlkeler

Birinci kademe (1-5. sınıflar) programlarından 1924, 1926, 1930 yıllarında hazırlanan programlar ve ikinci kademe (6-8. sınıflar) programlarından 1924, 1929, 1938, 1949, 1962 programlarında Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerin türü hakkında herhangi bir tespite yer verilmemiştir.

1936 İlkokul Türkçe Programı’nda öğretmenlerin her sınıfta öğrencileri düzeylerine uygun “*hikâye, tarih, seyahat, şiir, fen kitapları ile temas ettirmesi*” gerektiği vurgulanmaktadır. 1948 İlkokul Türkçe Programı’nda ders kitaplarına alınacak metinlerin türlerine ilişkin bir bilgi verilmemekle birlikte öğrencilere, okuma ve ders kitapları dışında, gazete, hikâye, masal, efsane, roman, piyes, şiir, gezi yazıları, tarih hikâyeleri, biyografiler, oyun kitapları, bilmece kitapları, alıştırma türündeki eserlerin okutulmasının yararlı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca çocuklara tavsiye edilecek kitapların konusunu belirlemeye yönelik şu bilgiye yer verilmiştir:

“Çocuklara okutulacak konular ve kitaplar: Birinci ve ikinci sınıfta masallar ve hayvan hikâyeleri, üçüncü sınıfta ulusal efsaneler ve gerçeğe yakın masallar, ikinci devrede ise sergüzeştler, çocuk romanları, tarih hikâyeleri, seyahat romanları, hatıralar, büyük adamların hayatına, coğrafyaya, tarihe ve tekniğe dair bilgi veren ve çocukların zevkine uygun kitaplar tercih olunmalıdır.” (Temizyürek ve Balci, 2006: 73)

1968 İlkokul Türkçe Programı’nda, seçilecek metinlerin türü açısından doğrudan bir bilgi verilmemekle birlikte 4. ve 5. sınıflara ait okuma kaza-

nımlarında tür seçimi ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar verilmiştir. Program, bu sınıflarda öğrencinin okuyabileceği türleri şu şekilde tespit etmiştir.

4. sınıfta: “Okuma kitaplarından başka, seviyelerine uygun tarihî hikâye, anı ve gezi romanlarını okumaktan zevk alır.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 123)

5. sınıfta: “Seviyeye uygun bir hikâye veya makalenin yardımcı fikirlerini sıralayarak bundan bir sonuç çıkarmak.” (Temizyürek ve Balcı, 2006: 126)

1981 Türkçe Eğitim Programı’nda öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılması ile ilgili bilgi verilirken öğrencilerin farklı zevkleri olduğu ve aynı türde okumaya zorlamamaları gerektiği belirtilmiştir. Ders kitaplarına seçilecek metinlerin türü ile ilgili olarak doğrudan bir bilgi verilmemiştir.

2005 Türkçe Dersi (1–5. Sınıflar) Öğretim Programı’nda metin türü olarak öyküleyici, bilgilendirici ve şiir türleri belirlenmiştir. Öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin hangi edebî türler (fabl, masal, hikâye, anı; deneme, biyografi, köşe yazısı, sohbet, eleştiri, makale vb.) arasından seçileceği hususuna değinilmemiştir.

2006 Türkçe Dersi (6–8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda diğer programlardan farklı olarak kullanılacak metinlerin türü hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Programda sınıflara göre mutlaka yer verilmesi gereken metin türleri şöyle sıralanmıştır.

6. sınıf: Şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, masal, fabl, mektup.

7. sınıf: Şiir, hikâye, anı, deneme, sohbet (söyleşi), tiyatro, gezi yazısı, biyografi.

8. sınıf: Şiir, hikâye, anı, deneme, sohbet (söyleşi), makale, roman, eleştiri, destan.

Programda bu türler dışındaki türlerde de metinlere yer verilerek öğrencilerin farklı türlerden metinlerle karşılaşmaları öngörülmüştür.

Programlarda Metinlerin Taşınması Gereken Nitelikler ve İçerikleri Bakımından Belirlenen İlkeler

1949 (6-8. sınıflar) ve 1962 (6-8. sınıflar) programları dışında tüm Türkçe öğretim programlarında derslerde kullanılacak metinlerin nitelikleri hakkında çeşitli tespitler yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda hangi niteliğe, ne sıklıkta ve hangi programda/programlarda yer verildiği gösterilmektedir.

Tablo 1: *Türkçe Derslerinde Kullanılacak Metinlerin Nitelikleri*

No	İçerikle İlgili Nitelikler	f	Program*
1	Seviyeye uygun olmak	12	1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12,13
2	Zevk verici nitelikte olmak	7	2,3,5,6,7,8,11
3	Millî değerlere uygun olmak	6	3,5,8,9,11,13
4	Sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimi olumsuz yönde etkileyecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler içermemek	6	1,3,4,8,9,13
5	Ahlakî değerlere uygun olmak	6	1,3,5,8,9,13
6	İyimserlik telkin etmek	6	2,3,4,5,8,9
7	Edebî / sanat değeri yüksek olmak	5	1,3,5,9,11
8	Millî tarihle / Cumhuriyetle ilgili olmak	4	1,3,5,9
9	Düşündürmeye yönelik olmak	4	3,5,8,9
10	İlgi çekici olmak	4	3,5,8,13
11	Aşamalı gelişime uygun olmak	4	3,5,8,9
12	Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmak	4	1,2,8,13
13	İlham verici olmak	3	3,5,9
14	Eleştirel bakış açısı kazandırmak	2	12,13
15	Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarına uygun olmak	2	12,13
16	Türk Millî Eğitimi'nin temel ilkelerine uygun olmak	2	12,13
17	Dersin amaç ve kazanımlarına uygun olmak	2	12,13
18	Evrensel (insanî) değerlere uygun olmak	2	11,13
19	Okuma eğilimlerine uygun olmak	2	8,11
20	Günlük hayatla ilişkili olmak	2	6,12
21	Düşünsel seviyeye uygun olmak	1	6
22	Diğer derslerle ilişkili olmak	1	11
23	Öğrencilerin duygu, hayal ve düşünce dünyasını zenginleştirmek	1	13
24	Tutarlılık ve bütünlük	1	13
25	Dil bilinci kazandırmak	1	13
26	Kişisel gelişime katkıda bulunmak	1	13
27	Okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmak	1	13
28	Söz varlığını zenginleştirici nitelikte olmak	1	13
29	Siyasi, ideolojik ifadeleri içermemek	1	13
30	Türünün güzel örneklerinden olmak	1	13

* **Programlar:** 1. 1924 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı (1-5) 2. 1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı (1-5) 3. 1929 Ortaokul Türkçe Programı, 4. 1930 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı (1-5) 5. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı (6-8) 6. 1936 İlkokul Türkçe Programı (1-5) 7. 1948 İlkokul Türkçe Programı, 8.1949 Ortaokul Türkçe Programı 9. 1938 Ortaokul Türkçe Programı (6-8) 10. 1968 İlkokul Türkçe Programı (1-5) 11. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı (6-8), 12. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5), 13. 2006 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8).

Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim
Programlarının Değerlendirilmesi

Tablo 1'e göre Türkçe programlarında Türkçe derslerinde kullanılacak metinlere ilişkin 30 niteliğe yer verilmiştir. "Seviyeye uygun olmak" niteliği hemen hemen bütün programlarda (12) tekrarlanmıştır. Çok tekrarlanan diğer nitelikler ise "zevk verici nitelikte olmak" (7), "millî değerlere uygun olmak" (6), "sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimi olumsuz yönde etkileyecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler içermemek" (6), "ahlakî değerlere uygun olmak" (6) ve "iyimserlik telkin etmek" (6)'tir. En çok nitelik (19) 2006 (6-8. Sınıflar) programında yer almıştır.

2005 (1-5. sınıflar) ve 2006 (6-8. sınıflar) programlarında, seçilecek metinlerin programdaki kazanımlar ile Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Millî Eğitim'in genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Tablo 1'de görüldüğü gibi 2006 Programında (6-8. Sınıflar) seçilecek metinlerin nitelikleri ayrıntılarıyla belirlenmiştir.

2005 (1-5. sınıflar) ve 2006 (6-8. sınıflar) programları önceki programlardan farklı olarak metinlerin seçiminde tematik yaklaşımı esas almıştır. Bu yaklaşıma göre ders kitaplarına alınacak metinler, her sınıf için belirlenen seçmeli ve zorunlu temalara bağlı olarak seçilecektir. Programlarda her sınıf düzeyi için zorunlu ve seçmeli temalar ve bu temalara ait içerik örnekleri belirtilmiştir. Bu bakımdan 2005 ve 2006 programlarında kullanılacak metinlerin içeriği diğer programlarla kıyaslandığında çok daha belirli hâle gelmiştir.

Tablo 2: 2005 ve 2006 Programlarında Belirlenen Tema ve Metin Sayıları

Program	Tema Sayısı			Metin Sayısı	
	Zorunlu	Seçmeli	Toplam	Her temada	Toplam
2005 (1-5)	4	4	8	5 (1'i dinleme)	40
2006 (6-8)	2	4	6	(en az) 4 (1'i dinleme)	(en az) 24

Tablo 2'de görüldüğü gibi 1-5. sınıf programında bir yılda her temada 5 metin olmak üzere toplam 40 metin; 6-8. sınıf programında ise her temada en az 4 metin olmak üzere toplamda 24 metin kullanılması öngörülmektedir.

2005 Programı'nda (1-5. Sınıflar) bir eğitim-öğretim yılı içerisinde ele alınacak tema sayısı sekiz olarak belirlenmiştir. Bu temaların dördü zorunlu, dördü seçmelidir. Zorunlu temalar, *Atatürk*, *Değerlerimiz*, *Sağlık ve Çevre*, *Birey ve Toplum* temalarıdır. Diğer dört temanın ise önerilen seçmeli temalar arasından seçilebileceği gibi, seçmeli temaların birleştirilmesi yoluna

gidilmemesi kaydıyla, yeni temalar oluşturulabileceği belirtilmiştir. Programda her temanın içeriği ile ilgili ayrıntılı öneriler verilmiştir (MEB, 2005).

2006 Programı'nda (6-8. Sınıflar) bir eğitim-öğretim yılı içerisinde ele alınacak tema sayısı, 2'si zorunlu, 4'ü seçmeli olmak üzere toplam 6 olarak belirlenmiştir. "Atatürkçülük" teması tüm sınıflar için ortak zorunlu temadır. Diğer zorunlu tema ise sınıflara göre değişmektedir. 6. sınıfta "Sevgi", 7. sınıfta "Millî Kültür", 8. sınıfta "Toplum Hayatı" zorunlu temalardır. Programda "Atatürkçülük" dışındaki zorunlu temaların diğer sınıflarda seçmeli tema olarak işlenebileceği belirtilmiştir. Programda "ana temalara" bağlı olarak "alt temalar" verilerek ana temaların içerikleri belirlenmiştir (MEB, 2006). Bütün sınıflar için zorunlu ana tema olan Atatürkçülük temasının alt temaları verilmemiştir. Programda ana temalar altında belirtilen alt temaların zenginleştirilebileceği, her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

2005 ve 2006 Programlarında içerik ve isimleri bakımından birbirine çok yakın temalar bulunmaktadır.

Tablo 3: 2005 ve 2006 Programlarında Benzer Temalar

1-5.Sınıflar	6-8. Sınıflar
Atatürk (Zorunlu)	Atatürkçülük (Zorunlu)
Değerlerimiz (Zorunlu)	Millî Kültür (7. sınıfta zorunlu)
Dünyamız ve Uzay (Seçmeli)	Doğa ve Evren (Seçmeli)
Birey ve Toplum (Zorunlu)	Toplum Hayatı (8. sınıfta zorunlu)
Yenilikler ve Gelişmeler (Seçmeli)	Bilim ve Teknoloji (Seçmeli)
Hayal Gücü ve Gizem (Seçmeli)	Kavramlar ve Çağrışımlar (Seçmeli)
Güzel Sanatlar (Seçmeli)	Güzel Sanatlar (Seçmeli)

2005 Programı'ndaki diğer temalar şunlardır: Sağlık ve Çevre (Zorunlu), Oyun ve Spor (Seçmeli), Üretim-Tüketim ve Verimlilik (Seçmeli), Eğitsel ve Sosyal Etkinlikler (Seçmeli), Kurumlar ve Sosyal Örgütler (Seçmeli), Güzel Ülkem Türkiye (Seçmeli), Doğal Afetler (Seçmeli).

2006 Programı'ndaki diğer temalar ise şunlardır: Sevgi (Seçmeli), Okuma Kültürü (Seçmeli), İletişim (Seçmeli), Hak ve Özgürlükler (Seçmeli), Kişisel Gelişim (Seçmeli), Alışkanlıklar (Seçmeli), Zaman ve Mekân (Seçmeli), Duygular (Seçmeli).

Programlarda Metin Uzunlukları Bakımından Belirlenen İlkeler

1981 Programına kadar Türkçe öğretim programlarında metinlerin uzunluğu ile ilgili olarak “*Seviyeye uygun uzunlukta olmalıdır.*” ifadesi dışında bir değerlendirme yapılmamıştır. 1981 programında anlama kazanımları bölümünde öğrencilerin hangi uzunluktaki metinleri anlamaları gerektiği hususunda bilgi verilmiştir.

Sınıflara göre metin uzunluğunu gösteren kazanımlar şöyledir:

1. Sınıf: *3–5 dakikalık bir masalı dinleyebilmek.*
2. Sınıf: *5–8 dakikalık bir masalı ve öyküyü dinleyebilmek*
3. Sınıf: *8–10 dakikalık bir masalı ve öyküyü dinleyebilmek*
4. Sınıf: *15–20 dakikalık bir masalı ve öyküyü dinleyebilmek, bir röportajı, bir belgesel filmi, bir çocuk filmi izleyebilmek; 150–200 kelimelik metinleri doğru ve anlamlı olarak okuyabilmek*
5. Sınıf: *20–25 dakikalık öykü ve masal bandını dinleyebilmek, bir röportajı, bir belgesel filmi bir çocuk filmi izleyebilmek; 200–300 kelimelik metinleri doğru ve anlamlı olarak okuyabilmek*
6. Sınıf: *Ortalama 150–200 kelimelik bir fikir yazısını ya da 350–400 kelimelik öykü yazısını anlamlı olarak okuyabilmek.*
7. Sınıf: *Ortalama 200–300 kelimelik bir fikir yazısını ya da 400–500 kelimelik öykü yazısını anlamlı olarak okuyabilmek*
8. Sınıf: *Ortalama 250–300 kelimelik bir fikir yazısını ya da 450–550 kelimelik öykü yazısını anlamlı olarak okuyabilmek.*

2005 (1–5. Sınıflar) Programında 1., 2. ve 3. sınıfta okutulacak metinlerin kısa ve bol resimli olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 2005 (1–5. sınıflar) ve 2006 (6–8. sınıflar) programlarında metinlerin “*işlenecek süreye uygun uzunlukta*” olması gerektiği belirtilmiştir.

Programlarda Metinlerin Alınacağı Yazarlar ve Kaynaklar Bakımından Belirlenen İlkeler

2005 ve 2006 Programlarına kadar Türkçe öğretim programlarında metinlerin alınacağı yazarlar ve kaynaklar ile ilgili olarak bir değerlendirme yapılmamıştır. 2005 Programında (1–5. Sınıflar) bir yazardan en fazla üç metin alınabileceği belirtilmiştir. 2006 Programında (6–8. Sınıflar) ise yıl içinde bir yazardan ikiden fazla metin alınamayacağı, kitap yazarları tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısının da ikiyi geçemeyeceği belirtilmiştir. Bu programda metinlerin, kitaplarla birlikte dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî İnternet siteleri ile basılı materyallerin

çevrim içi sunumlarından seçilebileceği, ancak bir kaynaktan en fazla 2 metin alınabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca aynı temada birden fazla dinleme/izleme materyaline yer verilecekse bunların türlerinin farklı olması gerektiği ifade edilmiştir.

2005 ve 2006 Programlarında ders kitaplarına alınacak metinlerde sadeleştirme, kısaltma ve düzenleme yapılabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte 2006 Programında bu tür müdahalelerin sınırlarının belirlendiği görülmektedir: “*Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2’si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.*

Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3’ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılmaz.” (MEB, 2006).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmada ulaşılan en genel sonuç, geçmişten günümüze yaklaştıkça Türkçe öğretim programlarında kitaplara alınacak metinlerin seçimi ile ilgili daha çok değişikene ve daha belirleyici ifadelere yer verildiğinin görülmesidir. Araştırma değişkenleri bakımından değerlendirme yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

a) 2005 ve 2006 Programları dışındaki Türkçe öğretim programlarında ders kitaplarına alınacak metinlerin türleri hakkında doğrudan bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak bazı programlarda (1936, 1948, 1968 İlkokul ve 1981 İlköğretim Programı) öğrencilere ders kitapları dışında farklı türlerde (gazete yazısı, hikâye, masal, efsane, roman, piyes, gezi yazısı, biyografi vb.) kitaplar okumalarının tavsiye edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2005 ve 2006 Programlarında ise ilk defa ders kitaplarına alınacak metinlerin türleri belirlenmiştir. Fakat bu iki program arasında da “metin türü” kavramlarının farklılaştığı görülmektedir. 2005 Programı’nda (1-5. sınıflar) metin türü “anlatım biçimi” olarak değerlendirilmiş ve ders kitaplarına alınacak metinlerin öyküleyici metin, bilgilendirici metin veya şiir olması gerektiği belirtilmiştir. 2006 Programı’nda (6–8. sınıflar) ise metin türü “edebî tür” olarak değerlendirilmiş ve her sınıfta hangi edebî türlere (şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, masal, fabl, sohbet, makale, roman... vb) zorunlu olarak yer verileceği belirlenmiştir.

Bize göre her iki programın yaklaşımı da doğrudur. Çünkü ilköğretim 1-5. sınıf öğrencilerinde edebî türleri kavratmaya çalışmak yerine metin türünü anlatım biçimi olarak sunmak yeterlidir. Bunun yanında zorunlu eğitimini tamamlamadan önce edebî türleri benzerlik ve farklılıkları ile birlikte göstermek de gerekir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39-49). Bu bakımdan 6-8. sınıflarda edebî türlerin esas alınması ve her sınıfta farklı türlere mutlaka yer verilmesi doğru bir yaklaşımdır.

b) Programlarda ders kitaplarına alınacak metinlerde bulunması gereken 30 nitelik belirlenmiştir. Küçük (1996), programlarda sayılanlara ek olarak Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerde şu niteliklerin de bulunması gerektiğini belirtmiştir: “*çocuğun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak*”, “*çağdaş olma (güncellik)*”, “*yazarını en iyi örnekleyen eser olma*” “*dil bilgisi öğretimindeki bilgi sıralamasına uygun olma*”, “*önemli gün ve haftalara uygun olma*”, “*mevsimlere uygun olma*”. Bunun yanında “*Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*”nde ve “*Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge*”de (MEB, 2007) ders kitaplarında bulunması gereken 60’tan fazla nitelik sayılmıştır. Aslında bu nitelikler daha da arttırılabilir. Fakat önemli olan bu niteliklerin sıralanması değil, aynı anda ne ölçüde uygulanabileceğidir.

Küçük’ün (1996) de belirttiği gibi ders kitabı yazarının bütün bu ölçütleri tek bir metinde dengelemesi veya bir metnin bu ölçütlerin bütününe aynı anda yansıtması mümkün değildir. Örneğin, hem “*eleştirel bakış açısı kazandırıcı*”, hem “*kazanımlara uygun*”, hem “*dil bilinci kazandırıcı*”, hem “*kişisel gelişime katkıda bulunan*”, hem “*türünün güzel örneklerinden*”, hem “*diğer derslerle ilişkili*”, hem “*yazarını en iyi örnekleyen*”, hem “*önemli gün ve haftalara uygun*”, hem “*mevsimlere uygun*”, hem de “*dil bilgisi konularının sıralamasına uygun*” bir metin bulmak kitap yazarları için oldukça zor bir iştir. Bu niteliklere sahip birkaç metin bulunsa bile her metinde bütün niteliklerin bulunması mümkün değildir. Öyleyse yapılması gereken, her metinde bu niteliklerden öne çıkan bazı özelliklerin dikkate alınmasıdır.

c) 2005 ve 2006 Programlarında tematik yaklaşımın esas alınması metin seçiminde önemli bir değişiklik sağlamıştır. Aynı tema çerçevesinde arka arkaya işlenen metinlerin öğrencilerin konuyla ilgili bilgilerini yapılandırma da önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir. Bu uygulama aynı zamanda öğrencinin sözcük dağarcığını geliştirmesine de katkı sağlayacaktır.

ç) Ders kitaplarına seçilecek metinlerin uzunlukları ile ilgili bilgilere en açık biçimde 1981 Programı’nda yer verilmiş, diğer programlarda ise sadece “*seviyeye uygun uzunlukta*” veya “*işlenecek süreye uygun uzunlukta*” olması gerektiği ifade edilmiştir. Bize göre ders kitaplarına alınacak metinler için

sabit bir uzunluktan söz etmek doğru değildir. Metnin öğrencinin bilişsel ve duyuşsal gelişimine uygunluğu, uzunluğundan daha önemlidir. Bununla birlikte planlamada kolaylık sağlama adına her metnin belli bir ders süresinde işlenebilecek uzunlukta olması doğaldır.

2005 Programı'nda her temada 1 dinleme, 4 okuma metni olmak üzere toplamda bir yılda 8 dinleme, 32 okuma metni işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. 2006 Programında ise her temada 1 dinleme, en az 3 okuma metni olmak üzere toplamda bir yılda 6 dinleme, 18 okuma metni işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere bu durum çelişki oluşturmaktadır. Çünkü 1-5. sınıflarda bir yılda 32 okuma metni yer alırken 6-8 sınıf öğrencilerinin Türkçe derslerinde bir yıl boyunca sadece 18 okuma metni ile karşılaşmaları yeterli değildir. Bu durumda 36 haftalık bir ders yılında 6-8. sınıflarda ortalama iki haftada bir okuma metni işlenecek demektir. Bize göre 6-8. sınıflarda ders kitaplarına alınacak temalar ve metin sayıları arttırılmalıdır.

d) 2005 ve 2006 Programlarına kadar Türkçe öğretim programlarında metinlerin alınacağı yazarlar ve kaynaklar ile ilgili olarak bir değerlendirme yapılmamıştır. 2005 Programı'nda (1-5. Sınıflar) bir yılda bir yazardan en fazla üç metin alınabileceği belirtilirken 2006 Programı'nda (6-8. Sınıflar) ise bu sayı 2 olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin farklı yazarları tanımalarını sağlamak adına böyle bir sınırlama getirilmesi özellikle ilköğretim II. kademede doğru bir uygulamadır.

e) 2005 ve 2006 Programlarında ders kitaplarına alınacak metinlerde sadeleştirme, kısaltma ve düzenleme yapılabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte 2006 Programı'nda bu tür müdahalelerin sınırları ile ilgili bir karmaşık söz konusudur. Program'da önce "*Okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır.*" denilerek kısaltma yapılacak metinlerin 1/2 oranında olabileceği belirtilmiş daha sonra "*okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebileceği*" belirtilmiştir. Bu çelişkinin giderilmesi ve metinlere kitap yazarlarının müdahalesinde "kısaltma" ve "düzenleme" ile ilgili sınırlılıkların ayrı ayrı belirlenmesinde yarar vardır.

KAYNAKLAR

- Aytaş, G. (2001). “Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi ve Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar”, Türk Yurdu. Yıl: 21, S. 162-163, s. 56-61.
- Balcı, A. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2000). İçerik Analizi. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Coşkun, E. (2005). “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Yeni Türkçe Öğretim Programı’yla İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Yıl: V, Sayı: 2, Güz, 2005, s. 421 – 476.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi.” Milli Eğitim. Sayı: 173, s. 39-49.
- Duman, A. (2003). “Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi.” Türklük Bilimi Araştırmaları (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı). (13), 151-154.
- Eren, K. S. (1994). İlköğretim Okullarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Program Amaçlarına Ulaşabilirlik Düzeyi. Ankara: Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Göğüş, B. (1971). “Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten. Ankara.
- Güneş, F. (2002). Ders Kitaplarının İncelenmesi. Ankara: Ocak Yay.
- Kayman, F. (1997). Ortaokullarda Türkçe Öğretiminde En çok Kullanılan Öğretim Metotları ve Bu Metotların Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler (Ankara İlinde Bir İnceleme). Ankara: Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Küçük, S. (1996) Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi ve Önemi. Dil Dergisi. Sayı: 43, s. 10-14.
- MEB. (1981). Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı. Tebliğler Dergisi. Sayı: 2098, (26 Ekim 1981), s. 327-356.
- MEB. (1995). Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Tebliğler Dergisi. Sayı: 2434, (03.07.1995).

- MEB. (2005). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6,7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2007). “Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge”. Tebliğler Dergisi. S. 2597 (Ekim, 2006).
- Özbay, M. (2000). Öğretmen Görüşlerine Göre Ankara Merkez İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi. Ankara.
- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2008). E-Kitap Teknolojisi ve Kullanımı. İndirilme tarihi: 29.09.2008, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/164.htm>
- Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tepebaşılı, F. (2005). “Okuma ve Metin Seçimi Sorunu”. Edebiyat Yazıları. Ankara: Hece Yay.
- Yalçın, A. (1996). “Türkçe Ders Kitaplarının Plânlanması ve Yazılması”. Türk Yurdu, Sayı:107, s. 24-27.
- Yalçın, S. (1994). Metinden Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Ders Kitabının Öğrenci Erişimine Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi.